

Idrottens villkor och verklighet

– Behovet av platser för föreningsverksamhet

Jonnie Nordensky, projektledare Plats för idrott, Riksidrottsförbundet

Inledning

Föreningslivet bidrar till att hålla oss friska, skapar möten mellan människor och ger individer möjlighet att växa. Men för att åstadkomma detta måste föreningslivet ha någonstans att vara. Ett brett utbud av aktivitetsytor är en förutsättning för all idrott, inte bara för föreningslivet utan även för mer spontant utövande. Dels för att utöva själva idrotten, dels för den sociala verksamhet som sker vid sidan om. Att bevara, utveckla och skapa nya hållbara anläggningar och idrottsmiljöer är därför viktigt för hela idrottsrörelsens utveckling, och i slutändan avgörande för att uppnå de värden som idrotten skapar i samhället. I forskningsantologin *Idrottens samhällsnytta*¹³⁶ beskriver Johan Faskunger och Paul Sjöblom därtill de samhällseffekter som är knutna till själva idrottsytorna. Några av punkterna sammanfattas nedan.

- **Folkhälsa/Motionsvanor:** Med en god tillgång till anläggningar ökar motionsvanan och fler är fysiskt aktiva. Sambandet gäller för både unga och vuxna. Motsatsen – en brist på ytor – förknippas både med stillasittande livsstilar och ökad risk för mental ohälsa.
- **Närhet och transportvanor:** Närhet till idrottsplatser skapar både en ökad användning av platsen och incitament för aktiva transportmedel, såsom att gå eller cykla, till träningen.
- **Attraktivitet:** Platser för idrott upplevs som viktiga för helheten i en stad, och rofyllda platser för rekreation och träning ökar viljan att vara fysiskt aktiv. Integrerade idrottsanläggningar i bostadsområden ger trygghet; en rörelsekultur på plats.
- **Trygghet:** Idrottsplatser skapar liv och rörelse i staden, vilket bidrar till en ökad trygghet i människors närmiljö.

¹³⁶ Riksidrottsförbundet (2017). *Idrottens samhällsnytta*. FoU-rapport 2017:1.

Hur påverkas då idrotten om tillgången till idrottsytor försämras? Svaret ser olika ut beroende på vilket perspektiv som är i fokus. Utifrån ett föreningsperspektiv kommer fler föreningar att bedriva sin verksamhet på idrottsytor med större renoveringsbehov eller kanske inte ens utformade för idrott. Det kan handla om att rum för ombyte eller dusch saknas, avsaknad av ventilation, eller att platsen är direkt skadlig att idrotta på. Denna beskrivning är verkligheten för många kampsportsföreningar i dag.¹³⁷

Utifrån ett individperspektiv försvinner möjligheten för individen att ta del av den gemenskap, bildning och folkbildning som föreningslivet erbjuder. Med en större konkurrens om ytor och tider tvingas föreningar i högre utsträckning tacka nej till idrottare och motionärer. Även detta är verklighet i dag.

Utifrån ett samhällsperspektiv är frågan direkt sammankopplad till folkhälsa. Om färre individer hittar till idrotten påverkas stillasittandet och folkhälsan i stort. Idrott och rörelse hela livet sträcker sig från ung ålder till äldre pensionär. Att människor rör på sig mindre kopplar an till högre sjuktal samt en minskad social integration och gemenskap.

I det här kapitlet kommer vi fokusera på de områden som Riksidrottsförbundet upplever påverkar tillgången till anläggningar på en övergripande nivå, samt vilka åtgärder som vi menar är viktiga för att skapa en god tillgänglighet. Läsaren behöver känna till att idrottsrörelsen verkar på olika typer av platser, både på anlagda ytor, såsom byggnader och anläggningar, samt på anvisade ytor som skog, mark, vatten och luft.¹³⁸ Eftersom behov och förutsättningar skiljer sig åt mellan idrotter, kommer denna text att beröra villkoren för vissa idrotter mer än andra. I huvudsak utgår de exempel som används från anlagda platser, såsom idrottshallar, ishallar och bollplaner. Slutsatserna gäller dock även för andra idrottsmiljöer såsom skidor, cykling och friidrott.

Tillgången till ändamålsenliga idrottsytor

Att mäta tillgången på idrottsytor är svårt och ingen aktör har i dag någon standardiserad metod eller verktyg för detta. Riksidrottsförbundet upplever samtidigt att tillgången på anläggningar och idrottsmiljöer har försämrats över tid och att allt fler föreningar runt om i landet upplever utmaningar vad gäller idrottsytorna de verkar på. Det kan handla om hög konkurrens om tider på platsen, att en

¹³⁷ RF-SISU Stockholm. (2020). *Kampsport*.

¹³⁸ Idrottsrörelsen definierar anläggningar och idrottsmiljöer enligt följande: "Anlagt eller anvisat område för någon form av tävlingsidrott, spontanidrott eller motion oavsett ägandeförhållanden. Det kan också vara luft, mark och vatten som lämpas sig, och används, för såväl organiserad som spontan idrott och motion."

hall har stora renoveringsbehov som medför ökad skaderisk, eller att nya ytor inte byggs då städerna förtätas, vilket i sig skapar ökad konkurrens. Riksidrottsförbundet bygger bland annat denna bild på de studier som behandlar denna fråga.

Sveriges Kommuner och Regioners (SKR) anläggningsenkät visar att antalet anläggningar ligger på ungefär samma nivå i dag som för 30 år sedan. I den senaste rapporten från 2019 beskrivs det som "... att det totala studerade beståndet är stabilt samt att vissa anläggningstyper ser ut att öka i antal".¹³⁹ I samma enkät från 2014 uttrycks det: "Resultaten indikerar att det totala antalet anläggningar för idrott och fritid varit relativt konstant under de senaste 25 åren."¹⁴⁰

Samtidigt har vi i Sverige under samma period blivit cirka 20 procent (2 miljoner) fler invånare och till följd av denna utveckling byggt lika många nya bostäder.¹⁴¹ Vi har därmed en relativ minskning av idrottsytor i Sverige, eller med andra ord, fler personer som delar på samma yta. Några anläggningstyper har blivit större och mer effektiva i sitt nyttjande (exempelvis konstgräsplaner), men det kan inte tänkas förklara skillnaden fullt ut.

Riksidrottsförbundets kommunstudie från 2019 visar att nästan alla kommuner som gjort en analys över tillgången på anläggningar och idrottsmiljöer upplever en klart större efterfrågan än sitt utbud. I vissa fall gäller det en enstaka anläggningstyp och i andra fall saknas platser för utövande av flera idrotter. En majoritet av kommunerna anger även att bristen på tillgång på idrottsytor till viss del begränsar möjligheten för barn och ungdomar att idrotta. Därtill anger varannan kommun att de har stora renoveringsbehov av befintliga anläggningar och idrottsytor.¹⁴²

Till denna situation kan också flyttmönster läggas till. När fler flyttar till städer och orter förtätas skyndas denna utveckling på, och skapar olika typer av utmaningar beroende på var i landet man bor. I städerna ser vi att idrottens ytor inte växer fram i samma takt som befolkningen ökar, och på landsbygden är många gånger renoveringsbehovet allra störst.

¹³⁹ Sveriges Kommuner och Regioner (2019). *Anläggningsrapporten 2019*. Rapport. Enkäten granskar de vanligaste idrottsytorna i Sverige, såsom bollplaner, ishallar och idrottshallar. Därmed inkluderas inte samtliga anläggningstyper.

¹⁴⁰ Sveriges Kommuner och Regioner (2014). *Anläggningar för kultur, idrott och fritid*.

¹⁴¹ Egen bearbetning av SCB:s bostadsstatistik. Statistiken visar antalet lägenheter i bostadsbeståndet i Sverige.

¹⁴² Riksidrottsförbundet (2019). *Kommunundersökning 2019*. Rapport.

Skillnader utifrån geografi

Som nämnts ovan tenderar utmaningar vad gäller tillgång till idrottsytor att se olika ut beroende på geografi. Riksidrottsförbundet brukar här dela upp frågan utifrån följande geografiska områden:

- Stads kärnor/Centrum
- Tätorter/Kranskommuner
- Landsbygd/Mindre städer

Denna uppdelning följer inte en strikt administrativ gräns men kan på övergripande nivå jämföras med SKR:s kommuntyper. Samtidigt kan skillnaden mellan stadskärna, förort och glesare bebyggelse inom en kommun också vara stor.

Stads kärnor/Centrum

Här finns mindre utrymme för exploatering och utveckling av nya kvarter/stadsdelar. Marken är till stor del bebyggd och karaktäriseras i större utsträckning av markbrist. Att bygga idrottsytor (ute/inne) på den mark som finns tillgänglig betraktas många gånger som för dyrt. Idrotten upplever snarare en motsatt tendens, där idrottsytor tas i anspråk och ombildas till bostäder, eller att det sker en förtätning i staden, vilket i sig skapar en hårdare konkurrens om de ytor som finns tillgängliga.

Av denna anledning är det avgörande att föreningslivet och allmänheten kan nyttja de platser som finns tillgängliga på ett effektivt sätt, under många timmar på dygnet. Inom denna geografi behövs nya sätt att tänka för att möta behov av fysisk aktivitet.

Tätorter/Kranskommuner

I våra tätorter och kranskommuner med hög befolkningstillväxt finns kanske det största utrymmet för utvecklingen av nya platser för idrott och fritid, jämte de skolor, parker och bostadsområden som byggs upp. I många fall utvecklas dessa områden med goda förutsättningar för idrott och rörelse, men inte alltid.

Den utmaning som Riksidrottsförbundet identifierar här är till större del kopplad till hur fysisk aktivitet kommer in i samhällsplaneringen. Denna fråga upplevs många gånger som svårare att beakta, och det är inte lika självklart att planera för denna samhällsnytta som för exempelvis skolor, grönytor, bilvägar och parkeringsplatser. Att synliggöra behovet av idrottsytor och hitta standardiserade processer för hur frågan lyfts in i planprocessen är avgörande för att lyckas.

Landsbygd/Mindre städer

Denna geografi, som i vissa fall har en negativ befolkningstillväxt, karaktäriseras av relativt många idrottsytor i relation till antal invånare, även om avstånden kan vara långa. Åtminstone om vi enbart tittar på traditionella idrottsytor såsom bollplaner och idrottshallar. Utmaningen här tenderar i stället att kopplas till behov av renovering och underhåll för att platserna ska betraktas som ändamålsenliga. I vissa fall finns en tendens till att ytorna rivs, då underhållskostnaden upplevs vara för stor. I andra fall får föreningar sköta driften som motprestation för att deras anläggning ska hållas öppen.

I viss mån finns även en utmaning kopplad till smalt utbud inom dessa kommuner/orter, vilket leder till att enbart en eller ett fåtal idrotter kan verka på platsen. Utmaningen blir större i den mån de ytor som finns är avsedda för enbart en idrott.

Skillnader mellan olika idrotter

Precis som förutsättningarna skiljer sig åt mellan olika geografiska områden, ser vi även att det finns variationer mellan olika idrotter. Inom Riksidrottsförbundet rymms över 200 idrotter som tränar och tävlar både inomhus och utomhus, i skog, mark, vatten samt i luften. Den verklighet som beskrivs vad gäller geografier är till största del kopplad till de mer traditionella anläggningstyperna, såsom bollplaner, ishallar och idrottshallar.

Med det sagt ser det också olika ut i vilken utsträckning kommuner tillhandahåller ytor för de idrotter som verkar i andra miljöer. En del idrotter hamnar relativt långt från den kommunala strukturen, och behöver i större utsträckning hitta lokaler eller platser bland privata alternativ. Kampsporter är ett exempel där många föreningar i Stockholm varken har en kontakt med kommunen vad gäller den lokal de tränar i, eller känner till det stöd som kommunen kan erbjuda i andra idrottsrelaterade frågor.¹⁴³

På samma sätt kan andra föreningar som verkar på anvisade platser (orientering, cykling eller viss motoridrott) också hamna längre ifrån den kommunala strukturen, och plats för biytor och sociala ytor kan där helt saknas. Då dessa idrottsmiljöer många gånger inte finns med i statistiken (som ofta fokuserar på de mest "traditionella" idrottsytorna), är risken större att de får mindre utrymme i debatten. Samtidigt kan tekniska möjligheter skapa högre kapacitet. Inom exempelvis längdskidsporten har tillverkad snö gjort skidåkning möjlig och

¹⁴³ RF-SISU Stockholm (2020).

planeringsbar under större delar av vintern, trots barmark och mildväder vid sidan av snöbädden. Just utomhusidrottens nytta för folkhälsan har aktualiserats under den pågående pandemin och behovet av tillgängliga och ändamålsenliga idrottsmiljöer året runt.

Att skapa förutsättningar för idrott och rörelse

Hittills har vi beskrivit idrottens bakgrund och behovsbild vad gäller anläggningar och idrottsmiljöer. Vi kommer nu att fokusera mer på övergripande utmaningar vad gäller att planera och bygga för idrott och fysisk aktivitet. Utifrån vår dialog med föreningar, kommuner, byggherrar och andra aktörer, kan tre övergripande utmaningar beskrivas, som skapar ett glapp mellan policy och praktik i dessa frågor.

- Behovsbild: Hur många idrottsytor behövs?
- Planprocesser: Hur synliggörs idrott i planeringen?
- Ekonomi: Hur finansieras anläggningar?

Detta är Riksidrottsförbundets sätt att sortera i övergripande utmaningar, där vi menar att aktörer på olika nivåer (idrottsrörelsen, kommuner, stat och akademien) gemensamt behöver arbeta med dessa frågor. Lite senare i kapitlet lyfter vi fram aktiviteter som är viktiga för att möta dessa utmaningar.

Behovsbild

Den kanske mest grundläggande utmaningen avser hur mycket yta som behövs för idrott och rörelse i samhället. Denna fråga är aktuell på lokal, regional och nationell nivå, och behöver diskuteras utifrån olika former av idrottsytor. Behovsbilden kan både beskrivas utifrån ett nuläge och ett önskat framtida läge som möjliggör idrott och rörelse för fler målgrupper.

Det finns givetvis inte en enda sanning vad gäller hur mycket yta eller hur många lokaler som behövs för idrott. Frågan har alltid en politisk dimension, likt hur mycket grönyta som ska bevaras i en stad. Samtidigt, eller på grund av detta, menar Riksidrottsförbundet att det är viktigt att aktivt arbeta med denna fråga på olika nivåer. Initialt är det viktigt att förstå nuläget. Exempel på frågeställningar är: Hur många idrottsytor har vi? Hur skiljer sig förutsättningarna åt mellan olika kommuner, eller inom en viss kommun? Hur ser utvecklingen av idrottsytor ut i relation till befolkningsutveckling och bostadsbyggande? I dag vet vi att knappt

varannan kommun har gjort en egen analys över sin tillgång till anläggningar.¹⁴⁴ Men även på nationell nivå saknas analyser och jämförelsetal.

Riksidrottsförbundet ser vikten av att arbeta med nyckeltal och förstå skillnader mellan olika kommuner liksom inom en särskild kommun. Nyckeltal kan hjälpa olika aktörer att samtala kring efterfrågan och förstå framtida behov. I dag saknas både tydliga nationella riktlinjer och metoder för att jobba med en behovsbild och nyckeltal. De främsta verktygen i nuläget är SKR:s anläggningsenkät¹⁴⁵ och kommunernas egna analyser, det vill säga de som gjort sin egen.

Idrott i samhällsplaneringen

Den andra utmaningen som Riksidrottsförbundet pekar ut som särskilt viktig är att idrott och rörelse synliggörs i samhällsplaneringen. Planeringen sker i flera steg från översiktsplanering ner till detaljplaneprocessen. I dessa steg formas ramarna för vad som i slutändan byggs, vilket är en avvägning mellan olika intressen och behov (bostäder, vägar, handelsplatser, grönytor, idrottsytor med mera). Riksidrottsförbundet upplever att det skiljer sig åt i vilken utsträckning frågor om idrott och fysisk aktivitet kommer in i samhällsplaneringen, samt i vilken utsträckning de förvaltningar som ansvarar för idrott är involverade i processen kring exempelvis en ny stadsdel.

”När det kommer till planeringen av fysisk aktivitet så mäktar vi enbart med att tänka på gång- och cykelvägar, resten får på något sätt fixa sig i efterhand.”

Projektledare och planarkitekt, mellanstor kommun

”Det är väldigt personberoende om det blir några idrottsytor på platsen, det beror på hur pass idrottsintresserad projektledaren är.”

Kultur och fritidschef, större kommun

I dag saknas vägledningar för hur dessa frågor ska komma in i planeringen. Boverket har få riktlinjer eller rapporter som behandlar fysisk aktivitet i byggda miljöer. Detta kan jämföras med grönyteplanering, där Boverket har kommit långt vad gäller vägledningar, riktlinjer och goda exempel.¹⁴⁶

¹⁴⁴ Riksidrottsförbundet (2019).

¹⁴⁵ Sveriges Kommuner och Regioner (2019).

¹⁴⁶ Se exempelvis Boverket (2021). ”Ta fram en grönplan”. <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/teman/ekosystemtjanster/verktyg/gronplan/>. Webbsida.

Sammanfattningsvis menar Riksidrottsförbundet att det är viktigt att dessa frågor integreras i planeringen på ett strukturerat sätt. Det sker genom framtagna metoder och riktlinjer, stöd från nationella aktörer samt att lokala behovsanalyser på kort och lång sikt upprättas.

Ekonomi

Att bygga och underhålla ytor för idrott och rörelse är förenligt med en kostnad. Detta liknar på så vis andra samhällsfunktioner som skolbyggnader eller parker. Investeringskostnaden för dessa ytor ska inte förringas, och här tar Sveriges kommuner ett stort ansvar. Utmaningen vad gäller ekonomi växer också med enskilda idrotters önskemål om specialisering av idrottsytor.

Riksidrottsförbundet upplever att det är viktigt att våga tänka fler- eller multifunktion vad gäller idrottens ytor. Det kan handla om att flera idrotter kan verka på samma plats, där exempelvis isytor, bollplaner, idrottshallar och andra utomhusanläggningar många gånger används för flera idrotter, antingen samtidigt eller under olika tider. Flerfunktion kan likaså handla om att andra samhällsfunktioner finns inom samma byggnad. Att en idrottshall och ytor nära en skola byggs så de passar både skolan och föreningslivets behov är ett exempel. *Framtidens idrottshall* är ett exempel där några av inomhusidrotterna har gått samman för att visa på hur deras behov kan rymmas under samma tak, parallellt med att skolans behov tillgodoses.¹⁴⁷

Övriga utmaningar

Ett av idrottsrörelsens dilemman vad gäller tillgång till ändamålsenliga idrottsplatser är dess mångfald av olika uttryck. Som tidigare nämnts rymmer idrottsrörelsen över 200 idrotter. Även om långtifrån alla idrotter utövas på eller i en egen anläggningstyp, skapar idrottens mångfald (som annars är en av dess stora styrkor) en utmaning i planeringen. Att tillgodose alla behov i alla lägen är givetvis inte möjligt. Denna utmaning förstärker vikten av att arbeta mot tidigare nämnda utmaningar. Några frågeställningar är: Hur ser det faktiska behovet ut? Hur kan frågorna komma tidigt in i planeringen för att tillgodose behov av olika idrottsytor?

Hur samverkar vi med närliggande kommuner för att tillgodose efterfrågan?

Vidare är specialisering av idrottsytor en utmaning i sammanhanget, i de fall ytor blir mer specialiserade och trycker bort andra idrotter därifrån. Här måste idrotten vara lyhörd och tillsammans med andra aktörer verka för nya och innovativa

¹⁴⁷ Svenska Gymnastikförbundet m.fl. (2020). *Framtidens idrottshall*.

lösningar som möjliggör idrottande för fler målgrupper. Riksidrottsförbundet tror här att det är viktigt att våga tänka nytt och finna inspiration från andra länder.

Idrottens vision

Idrottsrörelsen arbetar gemensamt mot ett omfattande förändringsarbete med namn *Strategi 2025*. Förändringsarbetet innebär att alla oavsett ålder och ambitionsnivå ska ha möjlighet att idrotta under hela livet. Strategin kopplar an till idrottens interna strukturer, men är samtidigt beroende av externa förutsättningar. En mångfald av hållbara anläggningar och idrottsmiljöer är en av utgångspunkterna för att lyckas. I Riksidrottsförbundets *Anläggnings- och idrottsmiljöpolitiskt program för Svensk idrott*¹⁴⁸ har därför följande vision tagits fram:

En mångfald av anläggningar och idrottsmiljöer spridda över hela landet som ger alla rätt och möjlighet att vara en del av svensk idrott och samtidigt bidrar till ett nytänkande och en hållbar samhällsutveckling.

Visionen är övergripande, men tar fasta på skapandet av goda förutsättningar för föreningar och individer att bedriva idrottslig verksamhet på olika nivåer. Samtidigt är det viktigt att vara medveten om, och förstående till, att förutsättningar kommer att skilja sig åt mellan olika idrotter och olika geografiska platser/sammanhang. För att lyckas kan denna vision brytas ner i ett antal underpunkter som hjälper till att fånga behov inom exempelvis en stadsdel eller en mindre ort.

- **Tillräckliga ytor:** Initialt är det viktigt att tillgodose det lokala behovet av platser för idrott och rörelse, både inomhus och utomhus. Det gäller likaså möjlighet till social verksamhet i anslutning till föreningslivet.
- **Central placering:** Placeringen av en anläggning påverkar till stor del vem som har möjlighet att nyttja den. Närhet till bostäder, kollektivtrafik samt gång- och cykelstråk bidrar både till att öka tillgängligheten och skapar trygga sammanhang.
- **Funktioner för flera olika målgrupper:** En variation av funktioner/ytor/idrotter uppmuntrar till rörelse för fler målgrupper. Att ytor är anpassade för funktionsvariation är likaså en viktig utgångspunkt för att alla ska kunna delta.
- **Utformning:** Utformningen påverkar i vilken omfattning en yta kommer att nyttjas. Det är viktigt att både ta vara på idrottens basbehov och möjliggöra för de sociala värden som föreningen verkar för.

¹⁴⁸ Riksidrottsförbundet (2015). *Anläggnings- och idrottsmiljöpolitiskt program för Svensk idrott*.

- **Gestaltning:** En utformning som karakteriseras av öppenhet och insyn gör att fler kan nyttja platsen. Utformningen har också möjlighet att lyfta omgivningen och bidra till en mer levande stad.
- **Kännedom:** En god kännedom om platsen och vilken möjlighet föreningar och aktiva har att bruka den är viktigt för att skapa tillgänglighet.

Även om punkterna ovan är relativt övergripande till sin karaktär, hjälper de till att beskriva en målbild och vad som är viktigt att tänka på i planeringens olika faser. Exempelvis kommer det vara svårt att uppfylla idrottens vision i de fall anläggningar och idrottsmiljöer inte följer en närhetsprincip eller har en gestaltning utan insyn, där alla inte känner sig välkomna.

Ansvar och roller

Sammanfattningsvis ser Riksidrottsförbundet ett delat ansvar i arbetet med att främja en god tillgång till hållbara och ändamålsenliga idrottsmiljöer. Kommuner, stat och idrottsrörelsen måste gemensamt arbeta för att skapa så goda förutsättningar som möjligt för medborgare att bedriva idrott och röra på sig, oavsett var de bor. Även akademien och privata aktörer har där en viktig roll.

I detta avsnitt har vi försökt konkretisera hur olika aktörer kan bidra för att skapa bättre förutsättningar för detta. Texten följer samma upplägg som tabellen nedan.

Tabell 1. Sammanfattning av utmaningar, ansvar och roller

Utmaning/ Aktör	Behovsbild	Idrott och samhällsplanering	Ekonomi
Idrottsrörelse	Stödja med behovsbild	Stödja med kunskap kring idrottsytor	Idrottsövergripande samverkan Öppenhet för nya möjligheter
Nationell nivå	Nyckeltal – riktlinjer & rekommendationer	Metoder och verktyg – planera för fysisk aktivitet	Nationell utvecklingsfunktion o Kunskapsstöd o Ekonomiskt stöd
Kommunal/ Regional nivå	Kartlägga nuläge & inventera behov	Synliggöra fysisk aktivitet i samhällsplaneringen Samverkan med idrottsrörelsen	Sätta politiska mål
Akademien	Utveckla mätmetoder för god tillgänglighet	Undersöka glapp mellan policy och praktik Samhälls(ekonomiska) effekter – idrott och idrottsytor	

Idrottsrörelsen

Idrotten behöver bidra med kunskap och erfarenheter vad gäller efterfrågan på olika idrottsytor, samt hur framtidens idrottsmiljöer bör vara utformade för att skapa goda förutsättningar för idrott och hälsa.¹⁴⁹ Under de senaste åren har idrottsrörelsen arbetat med att ta fram koncept för hur ytor kan utformas för flera simultana funktioner och för fler målgrupper. Riksidrottsförbundet har även tagit fram verktyg för att synliggöra frågor om fysisk aktivitet i samhällsplaneringen.

Idrottsövergripande samverkan

Idrottsrörelsen har ett ansvar att arbeta för en god samverkan över förenings- och idrottsgränser. Att ytor kan samordnas så att olika föreningar och idrotter kan använda dem är viktigt för att skapa god tillgänglighet. Flera idrotter har här tagit fram (eller tar fram) stödjande underlag för hur anläggningar kan byggas för att möta mer än en idrotts behov på en och samma plats. *Framtidens idrottshall* tittar på hur ”hallidrotterna” kan verka på samma yta, och flera vattenidrotter utvecklar kunskap om hur deras idrottsmiljöer bättre kan samordnas.¹⁵⁰

Stödja med kunskap kring idrottsytor

På likande sätt behöver idrottsrörelsen stödja med kunskap kring hur platser och ytor byggs mer tillgängliga och ändamålsenliga för att attrahera fler. Tillgänglighet på skateparker är ett exempel, där Skateboardförbundet har tagit fram ett koncept och visat på exempel för inkluderande skateanläggningar.¹⁵¹ Utgångspunkten har varit att fånga nya målgruppers önskemål och perspektiv för att fler ska kunna idrotta på platsen.

Stödja med behovsbild

Idrottsrörelsen har på en övergripande nivå en roll att stödja med kunskap vad gäller behovet av idrottsytor. Att arbeta med behovsbilden är utmanande. Dels då behov och förutsättningar ser olika ut mellan olika idrotter, dels då idrottsrörelsen bitvis uppfattas som en intresseorganisation i sammanhanget. Med det sagt, arbetar idrottsrörelsen med behovsbilden på olika nivåer. På Riksidrottsförbundet följer vi de nyckeltal som SKR tar fram. Här har också ett arbete inletts för att ta fram nyckeltal via Lantmäteriets data. Idrottens distrikt följer också kommunala nyckel-

¹⁴⁹ Riksidrottsförbundets kommunstudie visar att majoriteten av alla kommuner ser behov av stöd från idrotten vad gäller behovsbilden och att tänka mer innovativt vid nybyggnation.

¹⁵⁰ Svenska Gymnastikförbundet m.fl. (2020).

¹⁵¹ Sveriges Skateboardförbund m.fl. (2020). *Inkluderande skateanläggningar*. Projekt rapport.

tal och lyssnar in föreningars behov. Våra distrikt blir därmed en viktig samtalspart till kommunerna.

Öppenhet för nya möjligheter

Ett mer abstrakt ansvar avser att vara öppen för olika lösningar för att möta lokala förutsättningar. Detta kan exempelvis ta form genom att olika samhällsfunktioner samlas inom samma byggnad eller att idrottsytor skapas på nya platser, såsom på en handelsplats när butiker stängs ner.

Nationell nivå

På nationell nivå behövs stöd och vägledning när det kommer till hur vi på bästa sätt renoverar, bygger om och planerar för nya idrottsytor. Här är det viktigt att varje kommun slipper uppfinna hjulet på nytt och att riktlinjer och rekommendationer tas fram och uppdateras.

Nyckeltal – riktlinjer och rekommendationer

Riksidrottsförbundet upplever att det i dag saknas riktlinjer och rekommendationer vad gäller kvantitativa mått för fysisk aktivitet i byggd miljö. Inte för att alla kommuner, stadsdelar och kvarter ska utformas på samma sätt, utan för att möjliggöra för politiker, tjänstemän och beslutsfattare att ha riktvärden att förhålla sig till. Tydligare riktlinjer skulle hjälpa kommuner att synliggöra frågan och samråda kring lokala förutsättningar. Det kan exempelvis handla om riktlinjer vad gäller avstånd till fysisk aktivitet och idrott, och hur mycket yta som behövs för att betraktas som en god förutsättning. Riktlinjer som i dag finns för andra typer av områden, såsom grönytor, parkeringsplatser, skolgårdar med mera.

Metoder och verktyg – planera för fysisk aktivitet

På likande sätt saknas i dag verktyg och metoder för att underlätta planeringen av fysisk aktivitet. *Vad är viktigt att tänka på? När bör dessa frågor komma in i planprocesser? och Hur kan dessas frågor synliggöras i översiktsplanen?* är tre exempel på relevanta frågor. Riksidrottsförbundet menar att verktyg och metoder behöver arbetas fram och synliggöras på samma sätt som grönplaner och planering av grönytor lyfts fram på nationell nivå.¹⁵² Riksidrottsförbundet har, som tidigare nämnts, själva tagit fram ett stödande verktyg (Rörelsefaktor), men det finns behov av fler underlag.

¹⁵² Boverket (2021).

Nationell utvecklingsfunktion

Riksidrottsförbundet har tillsammans med Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) identifierat vikten av en nationell utvecklingsfunktion för anläggningar och idrottsmiljöer. Syftet med en utvecklingsfunktion är att inspirera och sprida kunskap samt erbjuda kommuner, ideella föreningar och andra aktörer kunskapsutveckling och rådgivning. Ett utvecklingsstöd kopplat till funktionen skulle därtill ge kommuner möjlighet att testa innovativa idéer vid nybyggnation. Att nya idéer förverkligas är viktigt, då de fungerar som exempel för andra projekt i framtiden. En liknande nationell funktion finns sedan 1994 i Danmark.¹⁵³

Kommunal och regional nivå

På en kommunal nivå är det viktigt att politiska mål som speglar kommunens vision och målbild för fysisk aktivitet och en meningsfull fritid tas fram. Att kartlägga nuläget och inventera behov är viktigt för att tydliggöra vilka ytor eller funktioner som är viktigast att prioritera. Alla kommuner arbetar i dag olika mycket med de punkter som lyfts fram här. Vissa kommuner har kommit långt inom samtliga punkter, och andra har en längre bit kvar.

Kommunen är den enskilt viktigaste offentliga aktören för ett rikt föreningsliv genom uppförande, underhåll och drift av idrottsanläggningar samt via ekonomiskt stöd. Utan kommunalt stöd skulle många idrottsmiljöer inte finnas. Det är också kommunen som i störst utsträckning tar del av den samhällsnytta som idrotten skapar i form av ökad hälsa, mindre belastning på sjukvård, ökad arbetsnärvaro, ökad besöksnäring och ökad attraktivitet för bosättning och etablering.

Sätta politiska mål

Ungefär en av tre kommuner har i dag ett idrottspolitiskt program som grund för kommunens arbete med idrottsfrågor.¹⁵⁴ Ett idrottspolitiskt program, som tydliggör vilka mål och vilken plan kommunen har kring idrott, fysisk aktivitet och folkhälsa, hjälper till att synliggöra behov. Att renovera och bygga nya idrottsmiljöer är en investering som blir av först om de prioriteras och sätts i ett tydligt sammanhang.

Kartlägga nuläge och inventera behov

I dag anger knappt hälften av Sveriges kommuner att de gjort en analys över tillgången till idrottsytor i sin kommun, och något fler har en lokalförsörjningsplan.¹⁵⁵

¹⁵³ Lokale og Anlægsfonden (2021). <https://www.loa-fonden.dk/>. Webbplats.

¹⁵⁴ Riksidrottsförbundet (2019).

¹⁵⁵ Ibid.

Riksidrottsförbundet upplever att de kommuner som gjort arbetet att identifiera nuläget och framtida behov, har enklare att möta dessa och planera för nya idrottsytor.¹⁵⁶

Som en utveckling av att kartlägga sitt aktuella läge rörande idrottsytor, ser Riksidrottsförbundet att en geografisk analys kan hjälpa många kommuner att synliggöra behov. Geografiska analyser kan göras olika ambitiöst, alltifrån att placera ytor på en karta, till att räkna på avstånd och förväntat besöksstryck vid olika platser och i förlängningen identifiera vita fläckar.¹⁵⁷

Synliggöra fysisk aktivitet i samhällsplaneringen

Likt en kartläggning av behov är det viktigt att ytor för idrott och rörelse tydligt kommer in i samhällsplaneringens olika faser. Riksidrottsförbundet menar att denna samhällsfunktion bör vara utpekad i kommunernas översiktsplan och/eller fastställas med en parallell plan (likt en grönplan eller cykelplan). Detta för att fysisk aktivitet i tidiga skeden ska synliggöras i kommunens planering och säkerställa att tillräckligt med ytor finns med senare i planprocessen.

Samverkan med idrottsrörelsen

En fråga som kan tyckas självklar i sammanhanget är vikten av samverkan med idrotten. Både idrottens förbund och distrikt har många gånger en god kunskap om rådande lokala förhållanden och behov. I många kommuner finns i dag en stark samverkan med förbund och distrikt – samtidigt ser det olika ut i våra 290 kommuner.

Akademien

Forskningen har en central roll i att driva kunskapsutvecklingen framåt inom dessa frågor. Att undersöka tillgänglighet och hur exempelvis avstånd påverkar människors benägenhet att nyttja en idrottsyta är däri en viktig del. Likaså forskning som belyser skillnader mellan policy och praktik vad gäller förutsättningar för fysisk aktivitet.

Utveckla mätmetoder för god tillgänglighet

Akademien har möjlighet att utveckla kunskap kring vad som kan betraktas som goda förutsättningar på lokal nivå samt utveckla mätmetoder för god tillgänglighet.

¹⁵⁶ Lidköpings kommun och Uppsala stad är två kommuner som arbetar aktivt med att kartlägga sitt behov.

¹⁵⁷ Exempel från Uppsala: Spacescape (2021). *Service och mötesplatser i Uppsala*.

Det kan handla om forskning kring god tillgänglighet och praxis för avstånd till olika platser för fysisk aktivitet i människors vardag.

Undersöka glapp mellan policy och praktik

På samma sätt har forskningen en möjlighet att utveckla kunskap kring glapp mellan framtagna policy och faktiska villkor på lokal, regional eller nationell nivå. Det kan handla om fördjupade studier kring förvaltningsövergripande samverkan och i vilka skeden olika roller bör komma in i planprocessen.

(Samhälls)ekonomiska effekter – idrott och idrottsytor

Att synliggöra samhällsnyttor och effekter av anläggningar och idrottsmiljöer kan hjälpa planerare, utredare och beslutsfattare att sätta dessa frågor i en större kontext. Kapitlet inleddes med sådana, och det finns behov av mer kunskap inom ämnet. Inte minst när det gäller att fånga idrottens attraktionsvärde i människors närmiljö. Genom att beforska samhällsnyttan kan en tydligare dialog kring platsen föras som en investering med en samhällsekonomisk vinst, snarare än enbart en kostnad.

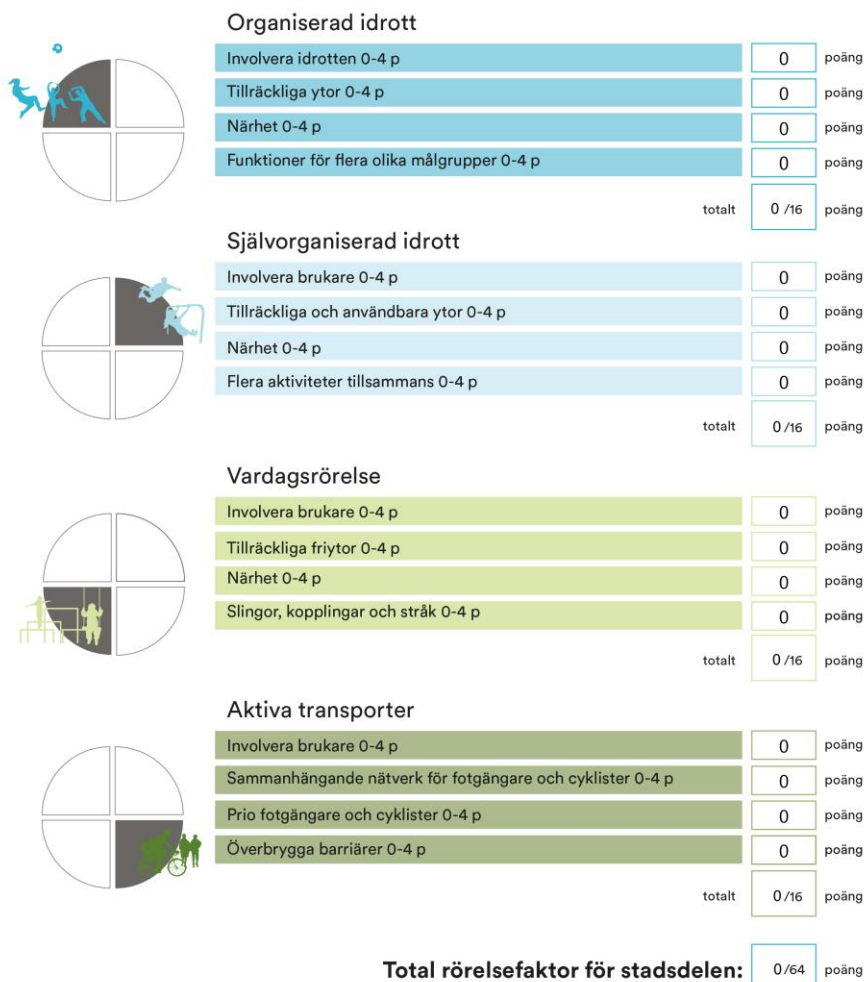
Bilaga – Rörelsefaktor

Verktøget Rörelsefaktor är framtaget för att synliggöra frågor om fysisk aktivitet och rörelse i samhällsplaneringen och den byggda miljön. Verktøget används för att stärka samverkan mellan olika roller i planeringen, såsom olika förvaltningar i en kommun. Rörelsefaktor hanterar olika typer av rörelse i ett sammanhang och är uppdelat i fyra områden: organiserad idrott, självorganiserad idrott, vardagsrörelse och aktiva transporter.¹⁵⁸ Verktøget syftar därmed till att skapa en helhetsbild där alla sorters fysisk aktivitet ingår och samspelar med varandra.

Verktøget togs fram då både Riksidrottsförbundet och arkitektbyråen FOJAB (som tillsammans har format verktøget) upplever att det saknas metoder och stöd för att få in dessa frågor i planprocesser. *Vad är viktigt att tänka på för att människor ska ha möjlighet att röra på sig och bedriva idrott i sin vardag?* Liknande verktyg har länge funnits när det exempelvis kommer till grönytor. Verktøget i sig är gratis att ladda ner från både Riksidrottsförbundets och FOJAB:s hemsida och används i dag i olika utsträckning av kommuner.

Rörelsefaktor kan användas i olika dimensioner av planering och byggande, från den översiktliga till den detaljerade. Arbetsbladen är uppbyggda runt tre skalor: kvarteret, stadsdelen och kommunen. I den översiktliga eller strategiska planeringen ligger fokus på att avsätta ytor och se till att de förhåller sig strategiskt till varandra. I detaljplaneskedet handlar det om att säkerställa att rätt förutsättningar skapas för att attrahera fler målgrupper.

¹⁵⁸ Uppdelningen i fyra rörelseområden är hämtad från Karin Book, Malmö universitet.

Figur 1. Exempel från verktyget Rörelsefaktor som visar ett av verktygets fem steg. Bilden visar helhetsbedömningen av samtliga rörelseområden som verktyget omfattar: organiserad idrott, självorganiserad idrott, vardagsrörelse och aktiva transporter.

Referenser

Boverket (2021). ”Ta fram en grönplan”. Webbsida.

[https://www.boverket.se/sv/PBL-](https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/teman/ekosystemtjanster/verktyg/gronplan/)

[kunskapsbanken/teman/ekosystemtjanster/verktyg/gronplan/](https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/teman/ekosystemtjanster/verktyg/gronplan/). (Hämtad december 2021.)

Lokale og Anlægsfonden (2021). <https://www.loa-fonden.dk/>. Webblats.

<https://www.loa-fonden.dk/>. (Hämtad december 2021.)

RF-SISU Stockholm (2020). *Kampsport: En utredning om lokalbehov och utvecklingsmöjligheter hos Stockholmsdistriktets kampsportsföreningar*.

[https://www.rfsisu.se/globalassets/riksidrottsforbundet-rf-sisu-](https://www.rfsisu.se/globalassets/riksidrottsforbundet-rf-sisu-stockholm/dokument/kampsportsutredningen.pdf)

[stockholm/dokument/kampsportsutredningen.pdf](https://www.rfsisu.se/globalassets/riksidrottsforbundet-rf-sisu-stockholm/dokument/kampsportsutredningen.pdf). (Hämtad december 2021.)

Riksidrottsförbundet (2015). *Anläggnings- och idrottmiljöpolitiskt program för*

Svensk idrott: Anläggningar och idrottsmiljöer för Svensk Idrott – världens bästa.

[https://www.rf.se/globalassets/riksidrottsforbundet/nya-dokument/nya-](https://www.rf.se/globalassets/riksidrottsforbundet/nya-dokument/nya-dokumentbanken/ovrigt/anlaggnings-och-idrottsmiljopolitiskt-program.pdf)

[dokumentbanken/ovrigt/anlaggnings-och-idrottsmiljopolitiskt-program.pdf](https://www.rf.se/globalassets/riksidrottsforbundet/nya-dokument/nya-dokumentbanken/ovrigt/anlaggnings-och-idrottsmiljopolitiskt-program.pdf). (Hämtad december 2021.)

Riksidrottsförbundet (2017). *Idrottens samhällsnytta: En vetenskaplig översikt av idrottsrörelsens mervärden för individ och samhälle*. FoU-rapport 2017:1.

[https://www.rf.se/contentassets/1c20b813753f449197d35a7bda82c850/idrottens-](https://www.rf.se/contentassets/1c20b813753f449197d35a7bda82c850/idrottens-samhallsnytta-anlaggningar.pdf)

[samhallsnytta-anlaggningar.pdf](https://www.rf.se/contentassets/1c20b813753f449197d35a7bda82c850/idrottens-samhallsnytta-anlaggningar.pdf). (Hämtad november 2021.)

Riksidrottsförbundet (2019). *Kommunundersökning 2019*. Rapport.

[https://www.rf.se/globalassets/riksidrottsforbundet/nya-](https://www.rf.se/globalassets/riksidrottsforbundet/nya-dokument/kommunundersokning/kommunundersokning-2019/rfs-kommunundersokning-2019-rapport.pdf)

[dokument/kommunundersokning/kommunundersokning-2019/rfs-kommunundersokning-2019-rapport.pdf](https://www.rf.se/globalassets/riksidrottsforbundet/nya-dokument/kommunundersokning/kommunundersokning-2019/rfs-kommunundersokning-2019-rapport.pdf). (Hämtad november 2021.)

Spacescape (2021). *Service och mötesplatser i Uppsala: Metodutvecklande stadsbyggnadsstudie av jämlik livsmiljö*.

<https://www.spacescape.se/project/service-och-motesplatser-i- uppsala/>. (Hämtad

december 2021.)

Svenska Gymnastikförbundet m.fl. (2020). *Framtidens idrottshall: Konceptprogram för Framtidens idrottshall*.

<https://whitearkitekter.com/se/forskning-utveckling/framtidens-idrottshall/>.

(Hämtad november 2021.)

Sveriges Kommuner och Regioner (2019). *Anläggningsrapporten 2019: Idrott och fritid*. Rapport.

<https://rapporter.skr.se/anlaggningsrapporten-2019---idrott-och-fritid.html>. (Hämtad november 2021.)

Sveriges Kommuner och Regioner (2014). Anläggningar för kultur, idrott och fritid.

<https://skr.se/download/18.45167e4317e2b341b24b867e/1642763082259/7585-459-5.pdf>

(Hämtad februari 2022.)

Statistikmyndigheten SCB. "Bostadsbestånd". Webbsida.

<https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/boende-byggande-och-bebyggelse/bostadsbyggande-och-ombyggnad/bostadsbestand/>. (Hämtad november 2021.)

Sveriges Skateboardförbund & White Research Lab (2020). *Inkluderande skateanläggningar: En workshopbaserad studie med ickenormativa*

skateboardåkare. Projektrapport. <https://sverigesskateboardforbund.se/anlaggning/>.

(Hämtad december 2021.)